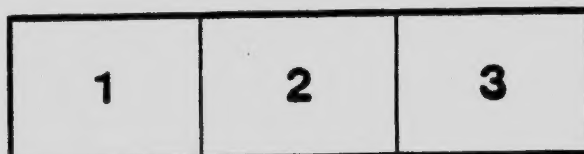
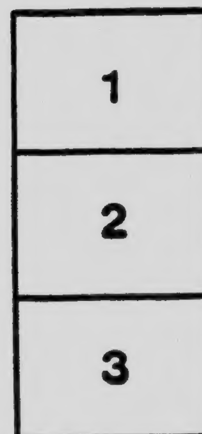
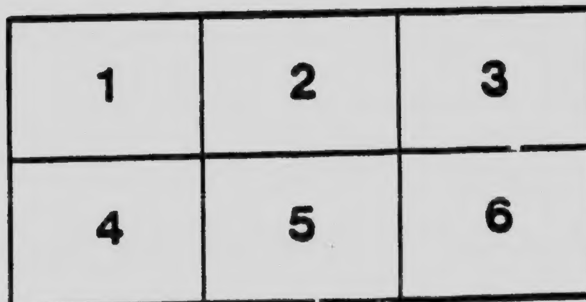

1
2
3

1
2
3

1
2
3
4
5
6

Бібльотека: „Новий Сьвіт" Ч. 10.

Мей Вуд Саймонс.

ЖІНКА
І СОЦІЯЛЬНЕ ПИТАНЄ.

З анґлійського переклав Д. Б.

Ціна 10ц.

Монтреал, 1916.
Накладом Ів. Гниди. — З друкарні „Новий Сьвіт".

NOWYJ SWIT, BOX 1051, MONTREAL, QUE., CANADA.

ЧИТАЙТЕ Й ШИРІТЬ ВИДАНЯ

БІБЛЬОТЕКИ „НОВИЙ СЬВІТ"!

Жінка і соціяльне питанє.

ВСТУП.

Нинїшний рух соціялїстичний означає не лишень зміну в промислї, але також у всїх тих річах, котрі мають своє коріня в економічних умовинах — приміром мистецтво, вихованє, етика, полїтика та инші. Він означає не тільки революцію у станї робітника, але і цїлковиту зміну для жінки: економічно, соціяльно, умово і морально. Важкий вплив соціялїзму на стан жінки і вплив, який вона зробить на рух соціялїстичний, були предметами, які доси стягали на себе тільки другорядну увагу.

Позаяк сучасне питанє соціяльне є полїтичним і позаяк жінка не має сили в полїтицї, тому і думано, що її вплив є за малим, щоби з ним треба було числити ся.

Се-ж і є поважним занедбанем правди зі сторони соціялїстів і значить, що сила в суспільстві, яку можна-б ужити до доброї цїли, з браку відповідного поведеня стаєть ся трудною до орудуваня, або, ще нїм ми зрозуміли її, зістала переведеною на сторону нашої опозициї.

Жінка становить в суспільстві консервативну, назадницьку силу, а, посїдаючи мало ініціятиви, може без труду пійти на руку противників революційних змін. Сей факт узнають так загально, що

е правилом при поясненях в науцї порівнюючої соціольоґії, що если в якімсь суспільстві по заведеню приватні власности і слїдуючого відтак пониженя жінки найдеть ся між жіноцтвом якийсь звичай, що не е загальним у сьому суспільстві, — то се вважаеть ся позіставним доказом, що сей звичай був колись загальним, а лишень тепер або колись заступлено його більше новітним звичаем.

Сьогодня бачимо образ того факту у великій скількости домових індустрій, як печене, пране, шите і инші, які роблять ся більше примітивно і марнотравно, ніж на се істнуючі винаходи позволяли-би поза домом. Сей консерватизм, так як він істнуе сьогодня, е результатом довгих переодів обставин, які склали ся на се, що жінка стала слабою фізично, вузькозорою умово та безвладною полїтично.

В жадній країнї капіталїзм не вихіснував так широко економічної сили жінки, як в Америцї. В жадній країнї вона не займаеть ся в такім великім числї ремеслом, фабричним промислом, дїловодством і професіями. До певного розміру вона заповняе промисл коштом чоловіків, особливо у промислах фабричних і механїчних, та в ремеслї і транспортацiї. Сьогодня вона е не тільки чинником в індустрії, який треба брати в рахунок враз з іншими індустріяльними силами, але і рівночасно вона могутно впливае на суспільство через жите домашне. Занедбати сей великий і могучий гурт лиш тому, що він не мае права голосованя — означае втрату сього, що дало-б ся ужити до богатої в наслїдки пропаґанди соціялїстичної. Се означае дальше

що як колись настане соціялїзм, то й тодї ще добра частина людности буде в назадницькім станї. Се буде завадою в осягненю досконалости в мистецтві, лїтературі і науцї. Будуча суспільність не буде могла витворити ідеального родинного житя; низшість жінки спричинить деґенерацію раси. Тому то з ширшої точки погляду приняте жінки в соціялїстичний проґрам і пропаґанду означає не тільки поступ самої жінки, але головно розвій цїлої раси. Всякий соціяльний систем, що стремить до розвою людства, мусить жадати соціяльної рівности всїх його членів, та не давати своєї молодї на виховане тим, що є соціяльно або умово низші.

Многі твердили, що пропаґанда між жіноцтвом вимагає основно відмінних метод від тих, яких уживає ться зглядом робітників. Так само говорено до недавна, що праця поміж хлїборобським населенем має бути відмінною від тої поміж міським пролетаріятом. се показало ся мильним і тепер знаємо, що ті самі прінціпи є добрими в обох случаях.

Так і з жінкою — треба представити її економічний стан, наслїдки впливу капіталїстичної індустрії на неї та зміни, які соціялїзм зробив би в її положеню.

I.

ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ.

В цїли повного зрозуміня нинїшного економічного стану жінки нам треба вер

нути ся в історії назад аж геть до часів передісторичних і переглянути побіжно зміни, які вона перейшла. У жінки в стані дикости треба нам шукати початків всякої індустрії. Вона перша збирала кору і ломаче, робила захіст для себе і своїх нащадків, будучи в сей спосіб архітектою і будівничим. Вона сшивала шкіри звірят убитих на ловах, або ткала звірячі і ростинні волокна і одягала свою рідню. З глини формувала вона перші незугарні миски, покладаючи основи нашому гончарському промислови сьогодня. І здасть ся, що навіть бажане окрасити ті потрібні предмети походить від неї, а вироби Мексиканців і Перувійців з ріжніх часів є й доси мірилом артистичної краси в їх области. Вона зрушувала землицю шкаралупою черепахи або заостреним патиком, сіяла зерно і так стала найдавнійшим з хліборобів.

В тім стані суспільства жінка, сильна фізично, ходила з чоловіками на їх мандрівках і дбала про харч і одяг для себе і дітий. З поступом людського роду у варваризм вона менше товаришувала з чоловіком, але все таки старала ся богато про свій прожиток. Було і так, що вона була

головою патріярхальної родини і від неї брали діти свої імена та по ній виводили свій родовід. У пізнійшім варварізмі житє ставало менше бурлацьким. Множили ся стада і отари. Коло них ходили чоловіки і вони також перейняли на себе хліборобство.

Наслідком тих нових обставин було се, що жінка знаходила більше матеріяльної підмоги у чоловіка. Її праця знаходила ся тепер у більшій части в хаті і так варваризм зродив і поволи розвивав її економічну залежність яку цивілізація довела до повного розвою.

З заведенєм приватної власности начальство в родині перейшло з матери на батька. Се було знаком першої, великої зміни для жінки. Тепер стала вона зовсім залежною від чоловіка, а, позбавлена руху на сьвіжім воздусі в полі, не могла вже довше дорівнювати йому фізично. Вона перестала брати діяльну участь в індустрії і родженє дітий стало її головним занятєм. То-ж і почала перемагати гадка, що се єсть її одиноким обовязком супроти суспільства.

Морґен у своїм „Стариннім Суспільстві" каже про грецьку жінку: „В гоме-

ричних поемах являєть ся повно доказів, що жінка мала дуже мало прав, до захованя яких чоловіки були-б з'обовязані". Чесні жінки були сказані на цілковите відокремлене. Звертаючись відтак до римської родини, він каже: „Обставини жінки були більш сприяючі, але її зависимість така сама".

Лєкі у своїй „Історії Европейської Моралї" вказує, що римська матрона здобула в однім часї політичну рівність, але втратила її скоро через економічну зависимість. Жінки патриційської кляси не знали тодї нїчого про хосенну працю, а навіть виховане дїтий було дїлом невільників. За пізнїйшої римської імперії, коли то не було середної кляси, жінка занимала одно з двох становищ: або висїла при звироднїлім панови, або була звичайною невольницею.

Історія середних віків лишень припадково згадує про жінку. Був се час довгого відокремленя, яке зробило її слабою фізично і умово істотою, якою вона позістала до сьогодня.

Рік 1760 зазначує початок революції більшого значіня для людства, чим всї по-

біди королїв і витязїв. Для жінки ся зміна була велитенської ваги. Було се з народженем індустріяльної революції, яку спричинив винахід парової машини, що почато вихісновувати економічну вартість жінки.

За старої домашньої системи звичайна хата була і фабрикою, в якій майстер і його челядники та хлопцї, посїдаючи власні струмента, ткали полотно і шили чоботи. В тій працї жінка помагала хиба в менших подробицях, як, приміром, фарбованє.

Для мужчини індустріяльна революція не принесла цїлковитої зміни. Ті домашні фабрики почали при кінцї того періоду витворювати на ширшу скалю. Але для жінки, що витворювала тільки для домашньої потреби, зміна та була революційною. З круга родини вона вийшла у сьвіт індустрії яко вирібник для торговельної заміни.

До сего часу незґрабні струмента були за тяжкі для неї і брак фізичної сили тримав її здалека від суперництва робочого ринку. Нові машини з їх паровою силою вимагали лиш кермованя, а сього могли достарчити жінки так само добре, як і чоловіки. Так отже робоча сила одної жінки

за нової системи рівнала ся силї многих людий, що працювали після старих метод.

В такий то спосіб наше столїтє перенесло залежність спорої части жіноцтва від мужа або батько до працюдавця і зробило її проблєму майже подібною до проблєми мужеського робітника.

В американських урядових справозданях маємо нагоду бачити сучасну чисельну силу жінки в індустрії; говорить ся в них, що пропорція жінок занятих у всїх ремеслах і фахах у відношеню до загального числа піднесла ся з $14\frac{1}{2}$ процент в 1870 роцї до $17\frac{1}{2}$ процент в 1890, а число чоловіків упало з 85 на 82 процент. У всїляких занятях її число збільшило ся в рільництві, гірництві, риболовлї, бюровій службі, торговлї, механїчних і фабричних промислах, а зменшило ся тільки в домашній і особистій службі.

Бачимо, що сьогодня в Зл. Державах ледви чи є де індустрія, почавши від тяжкої фармерської працї на полудни або від консервних заводів на заході, аж до фабрик Нової Анґлії, щоби в ній не було жінок, так що тепер близько чотири мілїони, не вчисляючи в се жінок занятих домаш-

ньою працею, бере діяльну участь в промислї.

Однак саме число жінок занятих в індустрії ще не дає нам точного розуміня їх індустріяльного становища. Потреба ще познайомити ся з їх зарібком і станом орґанїзації, яка істнує між ними.

Капіталїзм, що бере багато своєї сили з великого гурту безробітних, які сонерничать між собою на ринку праці втягнув ще й жінок у сю боротьбу і знайшов у нїй цінний для себе чинник в тім зглядї, що її мож примусити працювати за низшу платню від чоловіків.

Позаяк мінїмальна платня означаєть ся з огляду на прожиток, що означає найменшу суму, за яку людина серед даних соціяльних обставин може вижити і множити ся, то працьодавці придержують ся правила, що ся сума мусить бути висшою для чоловіків, чим для жінок. В платнї чоловіка має містити ся удержанє жінки і дїтий. Жінка, — чи правда се, чи нї — уважаєть ся такою, що, не має нікого до удержуваня своєю працию і сама може вижити тание як чоловік, тому і поставлено її на рівнї з найнизшим наємником.

В сій справі наглядним приміром є зелїзничні працьодавцї. Жінкам, працюючим в бюрах, плачено без виїмки менше, чим чоловікам, що були перед ними. Тепер-же зелїзничні ґазди відправляють жінок а їх місця заповнюють чоловіками, що працюють за сю саму, або крихітку висшу платню, як жінки. Невдовзї побачимо, як вертати-муть жінки за ще низшу платню і знова відходити, аж поки не дійдуть до крайної границї прожитку, поза котрою істнованє стає неможливим.

Статистика показує, що в 781 випадках, де чоловіки і жінки працюють у тім самім занятю і з рівною справністю, чоловіки дістають висшу платню в 595, або в 76 процент випадках; жінки висшу платню в 129, або 16 процент, а тільки в 57 випадках, або 7 процент вони дістають таку саму платню за таку саму працю. Пересїчна платня жінки в Зл. Державах є около 5 долярів тижнево, хоч є богато й таких, що дістають лишень доляра, або доляра і пів. А що з такої платнї вижити годї, тому много жінок мусять вибирати між нуждою а проституцією.

Дальше, брак орґанїзациї, або нахилу

до орґанізації між робітничим жіноцтвом, являєть ся жерелом безсилля. Вона є кепською юнїсткою. На се склали ся ріжні причини: її скрайний індівідуалїзм, пересуд і скриване того, скільки заробляє. Та треба знати, що небогато жінок гадає позістати на завше в індустрії. Більшість з них сподїваєть ся зістати господинею у своїй хатї. Се й пояснює в части їх обоятність зглядом юнїй. Але перед усїм треба запамятати, що дотеперішне виховане жінки було таке, що всякі економічні рухи, робітничі юнії і полїтика не входили в обсяг її сьвітогляду. Вона жила виключно серед домашних обставин та й до тепер є ще короткозорою. Се є одна з перепон, які стрічають соціялїзм в його праці серед жіноцтва; для многих з них є він чужою, новою наукою, повною незрозумілих слів і зворотів.

З промисловогo погляду проблема жінки і її розвязка є такою самою, що й проблема мущини. Нема ріжноти в способах, якими капіталїзм визискує чоловіків і жінок. В економічній борбі, робітник чи робітниця, однаково є тримані в безсиллю і нужді малою платнею. В індустрії, пе-

ред машиною, капіталізм вважає жінок і чоловіків лиш творцями, людським додатком до куп сталї і зелїза, якими кермують без згляду на пол.

Ті самі права про конкуренцію, надпродукцію і т. и. торкають і робітника, чи се чоловік, чи жінка. Як каже Джан А. Гобсон: "Полова ріжнота не є головним чинником в опредїлюваню становища жінки в промислї. Машинерія не знає пола анї віку, але вибирає собі в мущинї, женщинї і дитинї такий засіб працї, який є найтанший в порівнаню зі справністю самої машини."

Однак значна часть жіноцтва не є чинно занятою в промислї. Се є жінки робітників, які мусять для кусника хлїба залежати від своїх чоловіків. Вони подвійно поневолені, будучи невольницями невольників.

Попри се є тисячі випадків, що капіталїзм не дає тим жінкам сидїти дома та виховувати свої дїти. Підчас як батько шукає за роботою, мати також продає свою робочу силу. Буває і таке, що батько не знайшовши працї сидить дома з дїтьми, а мати і старші дїти заробляють на хлїб.

До недавна ще робітниць називано „дівчатами", позаяк більшість з них зачинала працювати на 15. році, а пересічний вік усїх був низше 23. років. У теперішню пору на кождих 100 жінок у робітничім сьвітї 13 є матерями родин.

II.

ДЕЯКІ НАСЛЇДКИ КАПІТАЛЇЗМУ.

Стан здоровля і домашні обставини серед яких живе женщина, є в тісній злуцї з цїлим економічним положенєм. Новітнїй промисл являєть ся тим велитенським Молохом, в якого пащу летить здоровлє і житя робітничої кляси. І не треба вертати ся до часів перших фабрик в Анґлїї. Сучасне суспільство має свої власні катівнї. Робота „від штуки", переповнена фабрика, таня пральня, робітня скринок, фабрика тютюну, сірників, ґузиків і безліч инших фабрик — всї вони тягнуть зиски з лихо плаченої жіночої працї. Довгі години, погані санїтарні умовини, праця в парі з машиною, добувають з робітниць останню силу та руйнують їх фізично. Після уря-

дового справозданя, то в Зл. Державах кожда третя робітниця мешкає в хаті, яку зачислено між „дуже лихі", а знов кожда десята працює в робітні, яку означено як „занедбана і нездорова".

У звітах про „Робітниці у великих містах" показано, що як підчас слідства розпитувано жінки про їх здоровлє, то на кождих 100, які зачинали роботу при добрім здоровлю, 11 було тоді з надірваним здоровлєм. Хоч є всілякі причини недуг, однак надмірна праця у душних робітнях мешканях є звичайною причиною недуги робітниці. Та се ще не осьвітлює цілого положеня. Рік річно велике число робітниць мусить покидати роботу задля браку сил; вони животіють ще якийсь час та родять хоровиті діти, в яких буде ще менше сил і енергії, чим в їх батьків.

Ся справа є незвичайною важною для соціялїзму. Будучі ряди пролєтарської армії тратять через те свою силу до опору та боротьби з ворожими обставинами.

Хто живе серед робітничої кляси по таких великих містах як Чікаґо або Льондон, сей наглядно бачить, як неплідною є соціялїстична пропаґанда між тамошнім

пролєтаріятом. А прецінь нинїшне поколїнє, що походить здебільш з селянської і маломіщанської кляси, стоїть фізично о много висше від своїх дітий, що ростуть блїді і слабосилі.

Соціялїсти инших країв зрозуміли сю небезпеку, яка криєть ся у фізичному виродженю робітничої кляси і знаючи, що бездушна і зневірена маса не є спосібною до боротьби за нові ідеї, вони пильно звертають свою увагу на молоде поколїнє. Всюди по містах, де соціялїсти дістали власть у свої руки, вони дбають про се, щоби шкільні дїти кормлено на кошт міста.

Дальшим доказом факту, що кляса робітнича занепадає фізично, є щораз зменшуюча ся міра при поборі рекрутів до европейських армій. Сї армії, зложені переважно з людий робітничої кляси, не можуть вже заповнити своїх рядів жовнїрами після давної міри — великими і рослими.

На житє домашне і родинне капіталїзм виливає пригноблюючого і руйнуючо. Возьмім, приміром, житє подругів. Загально вірять, що подруже основуєть ся на взаїмній любови чоловіка і жінки. На ділї, однак, люди женять ся звичайно з

економічних причин — для майна, для хлїба. Дївчина, що тяжко працює у фабрицї, бачить у замужі єдиноки ратунок зі своєї неволї.

А зведені на таких основах подружя не є трівкі і розпадають ся часто задля тих самих причин, задля яких з'єднали ся. Сьогодня в Чікаґо число розводів рівняєть ся пятій части числа шлюбів.

Таким робом капіталїзм виконав яму перед порогом родинного дому через те, що злучив двоє людий до спільного житя на бажанє жінки знайти собі матеріяльну поміч. Зі соціялїстичного погляду се є леґалїзована проституція. Задля такої самої причини проститутка торгує що ночи своїм тїлом, не знаючи нї любови, нї пошани.

Почавши на таких хитких підвалинах житє родинне, капіталїзм добавляє ще инші річи, які стремлять до знищеня сего житя. Чоловік часто покидає жінку і вона мусить іти назад до фабрики. Число нежонатих зростає до небувалих розмірів; у східних стейтах є так звані „бабські села", а в гірничих округах на заходї „містoчка оленів", себто самотних гірників.

В перелюднених дїльницях великих

міст людські жилища перетворюють ся у робітні. Від вчасного ранку, аж до пізної ночи ціла родина працює „на штуки" за собачу платню.

І капіталїзм, поставивши родину на економічній основі і зруйнувавши її промисловими відносинами, прорік, що для многих тисячів і се не має істнувати.

Молодий чоловік, заробляючи лиш кілька долярів тижнево знає, що при такім зарібку йому нема чого думати про женячку. Недопущений до житя родинного, мусить входити у неправильні і дикі полові зносини. Під тим зглядом наша цивілїзація стоїть низше від дикунів. Житє жовнїрів по касарнях є того рода, що многі з них вертають домів неспосібні бути нї супругами, нї батьками.

Ще й в инший спосіб капіталїзм руйнує родину. Він вигоняє батька з дому досьвіта, коли діти ще сплять; а як верне вечером домів, так їм пора знову іти спати і ніколи не мають нагоди приглянути ся рідному батькови і побавити ся з ним. І як можна звати таке житє родинним?

А тісні мешканя робітників нікому

так не дошкуляють, як женщинам. Замкнені в одній або двох вузоньких кімнатках, живуть наче ті зьвірі в клітках, вічно не задоволені і хоровиті з браку сьвіжого воздуха, руху і здорової їди.

Жінка робітничої кляси не має ніколи нагоди придбати собі яку небудь осьвіту; навіть початкової школи не дадуть скінчити їй злидні, а женуть ще малою дитиною до фабрики на поталу капіталїстам. Вона ніколи не має часу прочитати яку книжку або часопись; замужем, праця домашня навіть на спанє не лишає їй досить часу. Її думка затемьена і придавлена, тому й не диво, що засади соціялїзму є для неї не зрозумілі і не цікаві.

III.

ЗА СОЦІЯЛЇЗМУ.

Тільки в соціялїзмі може житє родинне знайти для себе ратунок і очищенє.

Як кождий член суспільства мати-ме нагідність працювати серед здорових і приємних обставин, тоді ніхто не буде женити ся задля кусника хліба, але підставою подружя буде правдива любов і пошана.

Люди мати-муть спромогу пізнати взаїмно свої успособлене і характер, заки станути жити як чоловік і жінка.

Домашня праця, яка тепер відбуваєть ся ще у середновічний спосіб, зістане скороченою і улегшеною многими науковими винаходами, до яких сьогодня мають приступ тілько богаті люди. Пранє і варенє при помочи машин і вишколених робітників піднесе на висший степень здоровлє людий, а кооперація перенесе майже кожду домашню роботу до спільних публичних заводів і інституцій. Матери мати-муть доволї часу на науку і забаву з дїтьми, а, будучи самі сильні і здорові умово і фізично, виплекають і своє потомство на совершенних під кождим зглядом людий.

Працюючи для суспільства будьто через роджене і вихованє нового поколїня, будьто через звичайну працю в улїпшених і гарних робітнях, або через заниманє ся штуками і науками, женщина за соціялїзму не буде залежати економічно від мущини.

Однак без полїтичної волї економічна рівність женщини є неможливою. Соціялїзм подасть їй повну свободу полїтичну.

Многі прихильники жіночого права го-

лосованя мають тільки неясні погляди в сій справі. У них на думці є лишень по-лова еманципація і вони не бачуть, що мужчина хоч і має вже право голосованя, однак його положенє зовсім не є таке, як повинно бути, позаяк він не вміє вихісну-вати сего права. Подібно і женщина з по-літичними правами була-б так само поне-волена, як-би не вжила тих прав до сот-вореня промислової революції, яка зара-зом подасть її також і економічну волю.

Тільки соціялізм оцінює вповні вар-тість рівного права голосованя для обох полів. Він бачить, що майже половина сус-пільства, яка поки-що є політично безсиль-ною і не образованою, стане колись мо-гучим і небезпечним чинником.

Аґітація за рівним правом голосованя стрічає завзятий опір зі сторони капіта-лїстів, які раді-б обмежити всяке право го-лосованя, балакаючи про маєткові і прось-вітні кваліфікації і добачуючи небезпеку у наданю рівних прав женщинам.

Але женщини, які зрозуміли, що брак політичної сили творить їх працю в соці-ялістичнім русї неуспішною, ужиють всїх сил в боротьбі о політичну рівність.

IV.

СОЦІЯЛЬНЕ ПИТАНЄ.

Тепер пригляньмо ся соціяльному питаню, яке сьогодня стоїть перед суспільством, розважмо його розвязку і його відносини до женщин.

Історія записала рухи, які визволяли невільника від його пана, панщизняка від землї, записала боротьбу міщанства зі шляхтою о полїтичну рівність.

Соціяльний рух, який відбуває ся в наших часах, є пролетарським рухом: се значить, що він є змаганєм робітничої кляси основати новий лад суспільний в користь сеї кляси і в користь усього суспільства.

Дивлячись на суспільство, бачимо що воно є зложене з двох кляс, з кляси пануючої, якої істнованє залежить від істнованя сучасної промислової системи і яка стала сильною через загарбанє у свої руки средств конечних людям до житя. А друга кляса є зложена з робітників, котрі не властують ні одним з тих великих средств продукції — машини, фабрики, копальнї і т. и. — і в справах праці цілко-

вито залежні від властителів тих средств.

Сї два, робітник і працьодавець, ніколи не можуть прийти до єдности інтересів і ніколи не можуть настати між ними такі відносини, що були-б справедливими для визискуваної кляси.

Сей рух є міжнародним і він усюди іде крок в крок за капіталїзмом. Японія, де капіталїстичний промисл зачав ся щойно перед кількома роками, і де ще й тепер „домашний промисл" не заник зовсїм, вже стоїть в борбі з робітничим питанем, а навіть недавно набуті кольонії Зл. Держав на полудневім Океанї відчувають вже тягар капіталїстичного правлїння.

Сучасний клясовий рух ширить ся на засадах сьвідомости. Джан Кейрнес сказав був, що „наспіє час у поступі соціяльного розвитку, що ґрупи людий станугь сьвідомими свойого суцільного істнованя, а улїпшенє умовин сього істнованя стане для них предметом сьвідомих і обдуманих змагань."

Такий час вже настав в клясї робітничій і вона у своїй клясовій сьвідомости намагає ся звернути суспільство на шлях промислової еволюції. Робітники вірять,

що їхній рух є в гармонії з розвитком суспільства і що суспільний лад, до якого веде сей рух, є природним наслідком старого ладу.

Ідучи шляхом соціяльного поступу від початків 18-го столїтя, купецька система верховодила у міжнародних зносинах. Попри се дрібні промисловці заздрісно берегли своїх дотичних ремесел, що в економічній історії називають ся „домашною системою".

Конець того століття зазначив ся початком великих винаходів і повстанєм фабрик, Рівнобіжно з тою зміною дрібні майстри-ремісники сходять на наємників а їх знаряди переходять в удосконаленій формі на власність фабрикантів.

Зі зростаючим і обєднаючим ся промислом число зарібків побільшило ся до сеї степени, що вже в половині 19-го століття Кароль Маркс, видячи куда прямує соціяльний розвиток, став накликати робітників до злуки. Послїдні роки того століття були сьвідком докінченя і довершеня розвитку сучасного ладу суспільного. Всякі корпорації, картелї, трости і загальний монополь ціхують послїдну фазу злу-

ченого капіталу.

А біля того бачимо велику масу робітників, позбавлених усїх знарядів продукції і дістаючих за свою працю лиш незначну частину з того, що нею сотворили. Капіталїсти тримають в своїх руках усе потрібне до витворюваня конечних до житя річий і без їх позволеня робітник не має приступу до нічого.

Більша часть плодів робітничої праці йде в руки малого числа дармоїдів-капіталїстів, яким закони кождої країни на сьвіті признають право на посїданє всїх жерел людського майна і вони самовільно розпоряджують продукцією. І робітники починають вже розуміти, що як довго средства праці знаходять ся в руках кляси, якої одинокою цїлею є визискуванє кляси робітничої, так довго пролетаріят не бачити-ме правдивої волї. Тільки цїлковита зміна соціяльної системи виведе працюючий люд з наємної неволї.

До сеї цїли стремить сьогодня клясово сьвідомий пролетар, уживаючи у боротьбі за свою волю таких средств і способів, які в даних обставинах є для нього доступні. І всьо є добре і відповідне, що в

якийнебудь спосіб помагає до поваленя приватньої власности публичних ужитків до їхнього переносу на власність загальну.

Сеї великої зміни доконають робітники самі. В тій справі Кароль Маркс написав так: „Кляса робітнича мусить сама довершити свойого визволеня, яке означає клясову боротьбу, що по стороні робітників ведеть ся не за клясові привилеї і монополь, а за рівні права і обовязки і за знесене пованя одної кляси над другою.“

V.

СТАНОВИЩЕ ЖЕНЩИНИ в соціялїстичнім русї.

Пізнавши суспільні відносини, жінка-робітниця бачить, що соціялїстичний рух є для неї житевою справою. Вона бачить, що се є головно економічний рух і що вона є економічним чинником як і мужчина і що пануюча кляса в погони за зисками не розріжнює між людьми, а окрадує всїх зарівно.

І тільки в однім місци стрічаємо розумні змаганя в цїли осягненя рівних прав для мущин і женщин. Тим місцем є соціялїстичний рух. Сей рух стремить до такого ладу, в якім істноване кляс на економічній основі було-б неможливе. Він не жадає спеціяльних привилеїв для робітника, а лиш рівної

нагідности для всїх і сего, щоби кождий, хто може, працию заробляв собі на прожиток. Навіть в Біблїї сказано, що ,,хто не працюе, не повинен їсти''.

Женщина мае також свою ролю в тім пролетарськім русї. Однак будучи необразованою і не обзнакомленою зі справами суспільними, вона ще не відграває своєї ролї як слїд і не бере значнїйшої участи в соціялїстичній пропаґандї. По части сей брак заінтересованя ся публичними справами е наслїдком духового стану жіноцтва, сотвореного економічними обставинами.

Біольоґія учить, що первісно мати стояла на чолї родини, родючи і виховуючи молоде поколїне. В тих часах вона зовсїм не була низшою від мущини, нї умово нї фізично. Доперва довгі віки домашнього нерухливого житя спричинили її теперішню низшість. Член, якого не уживаеть ся, слабне і вироджуеть ся. Жіночий ум був мало уживаний, а тільки чувства жінки мали нагоду себе обявляти і тому вона стала сотворінем нїжних почувань і зворушень.

Думка женщини нїколи не сягала поза хату, родину і свояків. Дальші сусїди і громади не займали її думок і справи загальні були чужими для неї. Дійшло до того, що много жінок-робітниць не мае найменшого поняття про істноване соціяльних питань.

Тому рух соціялїстичний приготовлюе всїх робітників до сьвідомої і інтелїґентної участи в громадських дїлах. Мірою поступу цивілїзації не е культурність і образоване одної кляси, або одного

пола, не є нею число і досконалість матеріяльних винаходів, але рівність, з якою сї річі є розділені між усе суспільство і приступ, який має до них кожда одиниця.

Твердженє, яке деколи чуємо, що економічне і полїтичне зрівнанє женщини з мужчиною мало-би відемний вплив на виконуванє матерніх обовязків і є злишним в суспільнім розвитку, не знаходить оправданя в очах розумних людий.

Також треба знати, що сама полова і полїтична еманципація не здїлають женщини свобідною. А що до економічної рівности, то вона не буде приступною для женщин так довго, доки цїла робітнича кляса не скине з себе ярма економічної неволї. І в тій власне цїли робітники, прийшовши до зрозуміня своїх інтересів, орґанїзують ся в соціялїстичнім русї. Є в них вже й досьвід, набутий десятками лїт в борбі за права полїтичні і за кращі умовини, серед яких живуть і працюють.

Тому в соціялїстичнім русї є одинока надія на визволенє женщин з подвійного ярма довгої неволї. В буржуазних орґанїзаціях суфражисток робітниця знаходить людий з ворожого собі табору зовсїм так само, як робітник в старих полїтичних партіях; тільки одна соціялїстична партія подає рівну справедливість всїм людям і в сїй партії окремі жіночі орґанїзації нїгде не творять ся. Всї робітники, так мужчини, як і женщини, стають разом в рядах соціялїзму до спільної боротьби за економічну волю своєї кляси і за рівність та братерство для усього людства.